

Stadsutveckling med samverkan

Processer och arbetsmetoder med kultur i Stockholm-Mälardalensregionen

Om Volante Research

Huvudförfattare har varit Joakim Sternö, etnograf och analytiker vid Volante. Projektledare har varit Tobias Nielsén, kulturekonom och vd för Volante.

Volante är ett forskningsbaserat kunskapsföretag som har som vision att bidra till en klokare och roligare värld genom att utveckla och sprida kunskap. Vi arbetar med rådgivning, forskning och kommunikation.

Våra fokusområden är kultur, innovation och samhällsplanering. Särskilt inom området kulturpolitik och kulturekonomi och idrottsekonomi.

Om Mälardalsrådet

Mälardalsrådet är en ideell och politiskt styrd organisation. Rådets roll är att vara en storregional mötesplats. En mötesplats för medlemmarna, kommuner och landsting i Stockholm-Mälardalenregionen, men också i allt högre grad för samverkan mellan politik, näringsliv och akademi.

Mälardalsrådet driver processer inom tre områden:

- **Infrastruktur och kommunikationer – En bättre sats**
- **Kunskaps- och kompetensförsörjning – Stjärnbildning**
- **Internationell benchmarking – Benchmarking Regions**

Mälardalsrådets arbete med den kulturella och kreativa sektorn startade 2012 för att lyfta sektorns betydelse för regionen. Det har skett i samband med Mälartinget 2013, i Almedalen 2013 och 2014 samt vid seminariet "Kreativa mötesplatser" för ledare i Stockholm-Mälardalenregionen i mars 2014.

VOLANTE
RESEARCH

MÄLARDALSRÅDET

Innehåll

Om Volante Research.....	2
Om Mälardalsrådet	2
Inledning.....	5
Förord	6
Fem exempel	9
Västerås	10
Örebro.....	15
Uppsala	20
Gnesta.....	25
Sickla	30
Slutsatser och rekommendationer	36
Vidare läsning och fördjupning	39
Så gjorde vi.....	40

Hur är det möjligt att skapa ett mer vitalt stadsliv?

Hur kan vi utveckla centrum- och handelsområden där människor trivs?

Hur möjliggör vi att människor kan vara deltagande i utformningen av sin miljö?

Inledning

Frågorna på föregående sida har varit vägledande i att ta fram denna rapport. Vi har valt att undersöka dessa frågor i fem konkreta exempel från platser runt om i Stockholm-Mälardalen. Vi har varit nyfikna på varför Västerås utsågs till "Årets stadskärna". Vad som utgör framgångsfaktorer i handelsområdet i Sickla. Vad verktygen är i Uppsala för att skapa en grönare och socialt sammanhållen stad. Hur medborgarinflytandet kan stärkas i Gnesta. Och hur Örebro skapat ett större folkliv och en starkare kvällsekonomi.

Vår utgångspunkt är frågan om hur man kan arbeta för att utveckla en plats där folk trivs, såväl boende som besökare och det lokala näringslivet. Rapportens syfte är att beskriva hur det är möjligt att arbeta konkret.

Processer och arbetsmetoder står i fokus i denna rapport. För den som är intresserad av att läsa mer om teoretiska resonemang som ligger bakom våra utgångspunkter har vi inkluderat ett avsnitt i slutet med förslag på texter för vidare fördjupning.

De exempel som vi diskuterar har valts ut för att belysa några olika perspektiv. Gemensamt för alla exempel är att vi lyfter fram aspekter som handlar om samverkan, framför allt mellan olika aktörer och offentliga organisationer. Vi har dessutom särskilt intresserat oss för det kulturella perspektivet, men tar en bred syn på kultur. Det innebär att exemplen handlar om projekt som omfattar allt från musikevenemang till stadsodling som kulturellt uttryck.

Förord

Mälardalsrådet har sedan hösten 2012 bedrivit projektet Öppen och kreativ region för att lyfta fram arbetet med kulturella och kreativa näringar (KKN) i Stockholm-Mälardalen. Mälardalsrådet har gjort två större satsningar under våren 2014. Dels denna rapport och dels ett anknytande seminarium för ledare och politiker i regionen på Bonniers konsthall (sammanfattning av seminariet finns på www.malardalsradet.se). I båda satsningarna har fokus varit att presentera goda exempel på verksamheter och projekt där kulturella och kreativa näringar har betydelse för regional utveckling. Med rapporten har vi haft ambitionen att konkret visa vilka faktorer som gör att idéer blir till verklighet. Det handlar inte minst om samverkan mellan olika aktörer och offentliga organisationer.

Syftet har varit att beskriva ett antal framgångsrika projekt, att inspirera och att lära. Projekten visar att medvetenhet kring arbetsmetod, tydlig organisation och också kreativa arbetsmetoder är viktigt för att nå ut med idéer och lyckas med genomförandet. Inget av projekten skulle ha kommit till om det inte fanns människor som tror på sina idéer – och likaså att det inom det offentliga och i politiken finns stöd och tilltro till att kulturella och kreativa näringar har en betydelse för utveckling av attraktiva miljöer där näringsliv och kultur möts och där invånarna själva får möjlighet att engagera sig och skapa det offentliga rummet.

Anders Lönn
Generalsekreterare
Mälardalsrådet

Heidi Trakowski
Projektledare Öppen och kreativ region
Mälardalsrådet

EXEMPEL

ÖREBRO

VÄSTERÅS

UPPSALA

GNESTA

SICKLA
(NACKA/STOCKHOLM)

Fem exempel

Exemplen från **Gnesta** och **Uppsala** fokuserar på medborgarnas möjlighet att själva delta och utöva kultur i stadsrummet. I Uppsala utgår vi från ett kommunalt perspektiv i ett projekt för att förbättra förutsättningarna för Uppsalaborna att odla grönsaker och andra växter i staden. I Gnesta ser vi närmre på hur en konstnärsgrupp arbetar med medborgardialoger om platsens utveckling med hjälp av konstnärliga metoder.

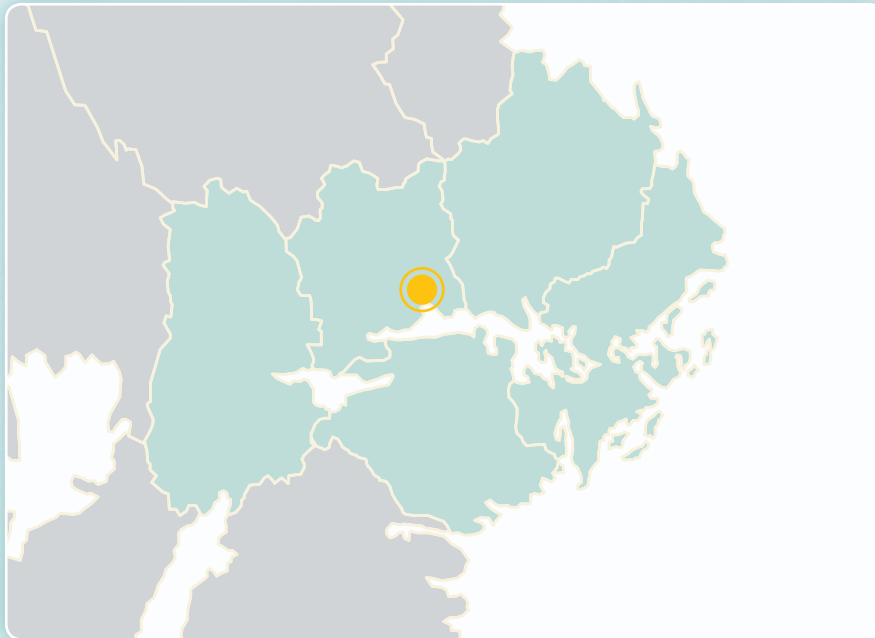
I **Sickla**, på gränsen mellan Stockholms stad och Nacka kommun, ser vi närmre på dynamiken mellan handel och kultur där en fastighetsägares perspektiv ligger i förgrunden. Exemplet tar upp hur det är möjligt att arbeta med bland annat innovativa modeller för att få in kulturella verksamheter i stadsdelen.

I **Västerås** ser vi närmre på de arbetsmetoder och processer som ligger bakom att staden fick utmärkelsen "Årets stadskärna 2013". Exemplet handlar om cityutveckling och hur en stad kan tänka kring ett stadsutvecklingsperspektiv vid lokalisering av sina institutioner.

Exemplet från **Örebro**, där vi ser närmre på musikfestivalen och mötesplatsen "Live at Heart", handlar om evenemangseffekter och kulturens betydelse för platsmarknadsföring.

Västerås

- Välutvecklad samverkan skapar en struktur för att nå gemensamma mål i stadsutvecklingen.
- Kulturhistoriskt värdefulla miljöer blev ett uppskattat lyft för stadens konstscen med stort symbolvärde.

Län: Västmanlands län

Antal invånare: 142 100 i Västerås kommun, 259 000 i länet.

Kommentar: Utsedd till årets stadskärna 2013.

Vårt exempel: Samverkan mellan olika aktörer i Västerås stadskärna och arbetsprocessen i att etablera en ny kulturinstitution i staden.

Citysamverkan med kultur

Olika typer av samarbeten mellan fastighetsägare, handlare och offentliga aktörer i de centrala stadsdelarna har länge funnits i många svenska städer. I Västerås är denna samverkan dock mer utvecklad än i många andra städer och utgör därför en intressant modell att studera närmre.

En viktig aktör i utvecklingen av de centrala delarna i Västerås är *Västerås City*, ett bolag som ägs gemensamt av handlarna och fastighetsägarna men som också samlar olika privata och offentliga aktörer i frågor om stadsutvecklingen. Frågor som bolaget driver handlar bland annat om tillgänglighet, stadsmiljön och hur utbudet ser ut.

KULTUR VIKTIG ROLL

”Kultur spelar en viktig roll för stadsutvecklingen, för att få människor att röra sig inne i staden och skapa ett mer rikt folkliv”, säger Maria Fors, vd för Västerås City. Att på olika sätt arbeta med kulturella frågor är därför en viktig uppgift för Västerås City, menar hon.

En del i detta arbete sker genom att stärka kunskapen bland medlemmarna, handlare och fastighetsägare, om kulturens betydelse för att skapa mer attraktiva livsmiljöer och dess affärsmässiga koppling. Det sker bland annat genom att de arrangerar seminarier för medlemmarna.

Mer konkreta kulturprojekt handlar om att vara initiativtagare till eller samarbetspartner med kulturevenemang. Ett exempel är en årligt återkommande isbana som de arrangerar olika kulturevenemang på eller i anslutning till. Andra exempel är att arbeta med konst i det offentliga rummet eller genom att på olika sätt stödja de medlemmar som vill genomföra någon form av kulturprojekt, genom exempelvis råd och kontakter.

Viktigaste arbetet sker dock genom att integrera kulturella perspektiv i det dagliga samverkansarbetet. Det sker framför allt genom att stadens kulturdirektör och kulturhandläggare sitter med i flera av de arbetsgrupper som diskuterar och tar fram konkreta projekt att samverka i. På så sätt säkerställs att kulturen finns med tidigt i olika utvecklingsprocesser.

UTVECKLAD SAMVERKANSMODELL

En nyckelfaktor är att samverkansprocessen har en tydlig organisation och en etablerad process för hur arbetet ska genomföras.

Västerås Cityförening, som samlar handlarna, och *Föreningen Fastighetsägarna i Västerås* äger till lika stora delar *Västerås City AB* som utgör ramverket för samverkansarbetet. Med kommunen har bolaget ett samarbetsavtal som utöver samverkan med kommunen innebär ett verksamhetsbidrag på en miljon kronor per år, den totala omsättningen är cirka tre miljoner kronor per år.

Västerås City är organiserat med en styrgrupp som ger direktiv och lyssnar till fem stycken arbetsgrupper som arbetar fram konkreta samverkansprojekt.

BESLUTSMANDAT OCH MÅLBILD

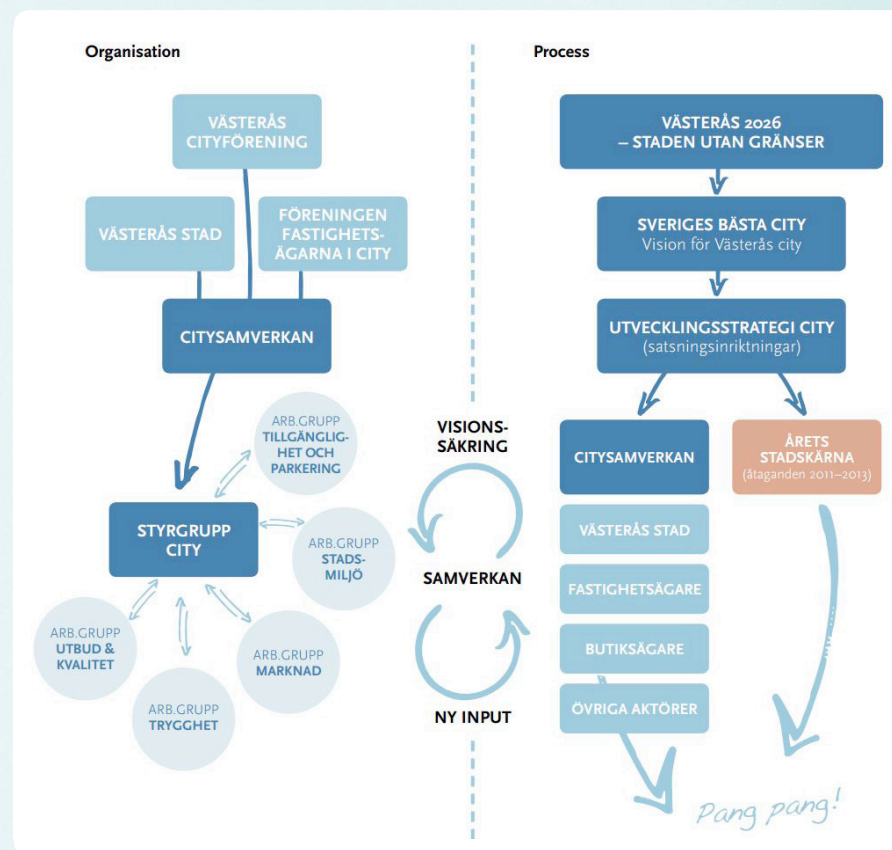
Två faktorer kan lyftas fram som centrala för att detta arbete ska fungera.

Arbetsgrupper med beslutsmandat. Arbetsgrupperna har mandat att ta beslut och agera. De är således inte bara diskussionsgrupper som kan bidra med underlag.

Gemensam målbild. De olika aktörerna är överens om en gemensam vision vilken också brutits ned i mer specifika och konkreta åtaganden. En arbetsprocess där många olika aktörer ingår med delvis olika intressen får på så sätt en mer tydlig struktur. Det gör också att det är lättare delegera beslut till arbetsgrupperna.

Den gemensamma målbilden utgår ifrån den vision som Västerås tagit fram för 2026. Baserat på denna vision har Västerås City tagit fram en gemensam målbild och värdegrund för samverkansarbetet i de centrala stadsdelarna och slutligen en utvecklingsstrategi med konkreta delmål.

En gemensam målbild bidrar också till att mer informell samverkan fungerar mer smidigt menar Maria Fors. Ett exempel på detta är Kulturnatten som staden arrangerar i september varje år. Det finns inte något förbud mot att handlare inte ska hålla öppet men de handlare som håller öppet ska bidra till Kulturnattens arrangemang i någon form, exempelvis genom att anlita livemusiker i sin lokal.

Figur 1: Organisations- och processschema för Västerås City.
Källa: Västerås City (2012) "Hela stan har börjat hångla".

Det ska på så sätt inte gå att enbart tjäna pengar på kulturen utan att också bidra till evenemanget. Detta förhållningssätt kräver inte något skriftligt avtal utan vilar på den värdegrund som gemensamt har arbetats fram inom ramen för visionen.

Etablering av Karlsgatan 2

Figur 2: Karta över Västerås centrala delar. De sex slutgiltiga förslagen utmarkerade med Karlsgatan 2 inringad. Källa: Västerås stad.

”Karlsgatan 2” slog upp dörrarna hösten 2010 och är en byggnad som inrymmer Västerås konstmuseum och Västmanlands läns museum, en gemensam museibutik, en hörsal, kafé och lokaler för utbildning. I detta exempel ser vi närmre på den arbetsmetod kommunen arbetade med i processen för att hitta rätt lokalisering för de nya lokalerna.

Även om processen att hitta nya lokaler hade sitt ursprung i att kulturverksamheterna hade nya behov var stadsutvecklingsaspekten en mycket viktig faktor i arbetet. En process där en modell utvecklades och som kan flyttas och anpassas till andra städer och platser.

Lennart Fast, Västerås kulturdirektör, beskriver arbetet med att hitta en ny lokalisering för institutionerna som en mycket kreativ och öppen process. I inledningsfasen utgick arbetet från att hitta ett sätt att våga tänka stort och fritt när det gällde möjliga lösningar. Därför var utgångspunkten att ha mycket högt i tak när det gällde att hitta potentiella lokaliseringar för museerna. Det innebar att de inledningsvis inte satte några kostnadsramar.

Över 20 olika förslag togs fram i den arbetsgrupp som arbetade med att hitta en ny lokalisering. Förslagen omfattade alltifrån ombyggnader och utbyggnader av befintliga lokaler till att bygga helt nya hus på oetablerade platser. Antalet förslag skalades därefter ner i olika omgångar.

Arbetsprocessen kan på så sätt liknas vid en tratt där många olika förslag och information tagits med som sedan har bantats ned i olika steg. Ett viktigt verktyg i detta arbete var en matris kommunen tog fram för att kunna jämföra förslagen mot varandra.

Matrisen bestod av sex kriterier som varje förslag bedömdes efter enligt en skala från ett till fem. På så sätt kunde varje förslag rankas efter den totalpoäng de fick. De olika kriterierna var dock inte lika betydelsefulla varför de också viktades. Denna process bidrog till att minska antalet förslag till sex stycken som sedan utvärderades djupare.

Det slutgiltiga förslaget som sedan genomfördes var en ombyggnad av Mimerverkstaden, Aseas gamla fabrik från tidigt 1900-tal. En byggnad med stor kulturhistorisk betydelse för Västerås och Västeråsarna.

NÅGRA LÄRDOMAR

Högt i tak. Den första av de lärdomar från arbetsprocessen som Lennart Fast lyfter fram är att våga tänka stort. Och med detta menas att i ett inledningsskede undvika att sätta ramar. På så sätt håller man inte inne med vad en person kanske felaktigt tror är ett orimligt

förslag, vilket bidrar till att fler idéer över huvud taget lyfts fram och diskuteras.

Att ha med spektakulära och "orimliga" förslag i en arbetsprocess skapar också uppmärksamhet och ett ökat intresse från media. Och att involvera media bidrar till en mer vitaliserad debatt och engagemang bland invånare vilket också ger ett större underlag att ta med sig i den fortsatta arbetsprocessen.

Skapa överblick. Att arbeta med en matris som beskrivits ovan hjälper till att få en överblick när många förslag ingår i projektet. Den bidrar också till att skapa en diskussion om på vilket sätt kulturinstitutioner kan bidra till stadslivet.

Uthållighet. Slutligen är en lärdom Lennart Fast lyfter fram betydelsen av uthållighet där flera olika huvudmän och institutioner är involverade, vilket gör det troligt att förutsättningarna kan komma att förändras under projektets gång. Inledningsvis skulle även Teater Västmanland ingå i projektet. Men av olika anledningar föll teatern bort. I detta läge är det därför viktigt att vara flexibel så inte hela projektet rasar för att förutsättningarna förändras i en del av projektet.

FUNKTIONALITET

Hur väl förslaget kommer fungera ur ett verksamhetsperspektiv, det vill säga ur konstmuseets och läns museets perspektiv.

SYNLIGHET

I vilken utsträckning lokalen kommer vara synlig i Västerås och dess potentiella inverkan på Västerås varumärke.

TILLGÄNGLIGHET

Både vad gäller kommunikationer till och från platsen men också hur pass tillgängligt förslaget är för personer med funktionsnedsättning.

LÄGE PÅ 50 ÅRS SIKT

Förslagets läge på lång sikt enligt en analys av planerad stadsutveckling och infrastruktur.

GODA GRANNAR

Vilka de närliggande verksamheterna är och potentialen att skapa synergier i dragningskraften för konstmuseet och läns museet och närliggande verksamheter.

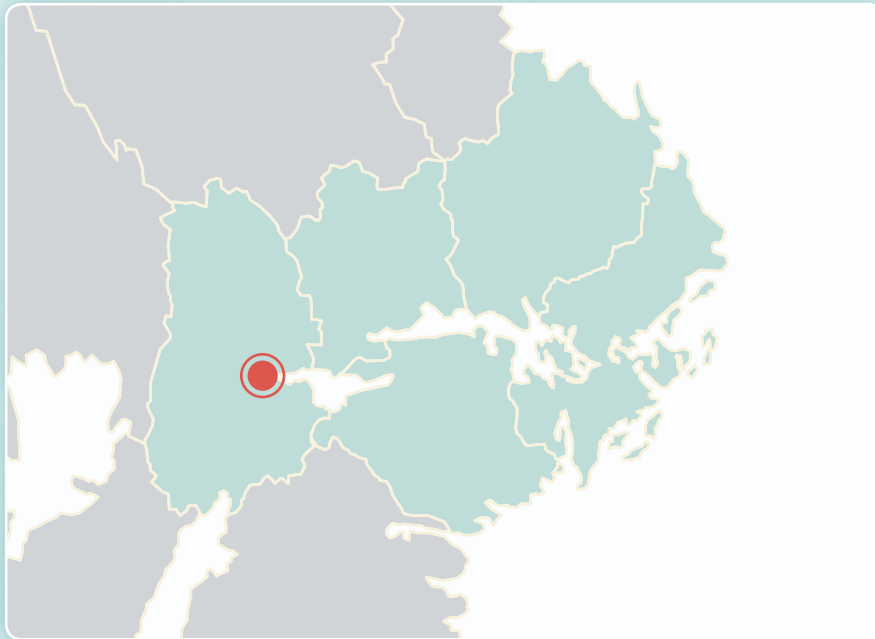
GENOMFÖRBARHET

Hur pass realistiskt det är att genomföra förslaget. Beroende på bland annat planfrågor och juridik, ekonomi, tidsmässigt och ägarfrågor.

Figur 3: Matris för att jämföra olika lokaliseringförslag mot varandra.

Örebro

- Musikfestival och seminarier mitt i staden skapar möten mellan musikbranschen, besökare och kvällsekonomin.
- Har lett till ett rikare kulturliv året om i Örebro och ...
- ... en positiv marknadsföring av Örebro för potentiella invånare och studenter.

Län: Örebro län

Antal invånare: 140 600 i Örebro kommun, 285 400 i länet.

Kommentar: Örebro har på senare tid uppmärksammats för konstfestivalen Open Art i det offentliga rummet och musikfestivalen Live at Heart.

Vårt exempel: Musikfestivalen Live at Hearts samarbete med hotell och krogar och kommunen.

Live at Heart

Figur 4: Live at Heart. Foto: Peo Quick

Hört talas om amerikanska musik- och teknikfestivalen South by Southwest i Austin, Texas?

SXSW, som festivalnamnet förkortas, har bidragit till att forma bilden av både Austin och Texas som en plats som står för framtid och innovation. Hela konceptet har vuxit sedan starten 1987 och består idag av bland annat av musikfestivalen men också en filmfestival, konferens och mässa. Evenemangen lockade över 300 000 besök 2013.¹

Det var med inspiration från SXSW som *Live at Heart* i Örebro startades. I september 2014 är det femte gången som musikfestivalen äger rum i Örebro. För hotellen och krogarna som deltar i festivalen har festivaldagarna inneburit några av de mest lönsamma dagarna under året.

Live at Heart är inte en traditionell festival utan kan kanske bättre beskrivas som en mötesplats för musikbranschens aktörer och artister som är på väg att slå igenom, men med en möjlighet för publiken att ta del av ett stort utbud av liveakter runt om i Örebro. I likhet med SXSW rymmer festivalen också seminarier.

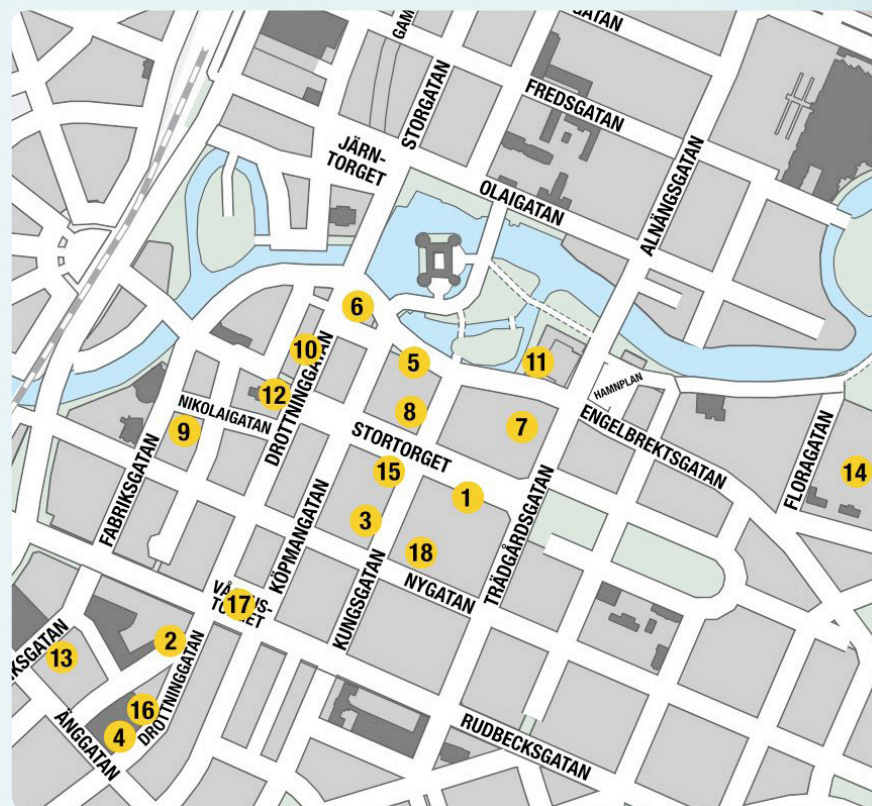
Tanken med Live at Heart är också att skapa ett evenemang som ska bygga broar mellan den kulturella och kreativa sektorn och övrigt näringsliv. Framför allt sker detta i samarbete med hotell och krögare som utgör spelställena för liveakterna.

¹ SXSW (2013), "South by southwest: City of Austin economic impact analysis".

Bakom festivalen står Johannes Nilsson och Anders Damberg som från varsitt håll, studieförbund respektive skivbutik, noterade att de mindre spelställen som tidigare fanns för liveakter försvunnit i Örebro som ett resultat av stadsomvandlingsprojekt eller nedläggningar av andra skäl.

Sedan starten har Live at Heart vuxit på många sätt. Festivalen har bland annat utökats från två till fyra dagar, från 160 till 300 konserter och från 12 till 20 scener. Dessutom arrangeras det nu ett 40-tal seminarier under festivalen och besökare kommer från både nationellt och internationellt håll

Flera krogar har (åter)upptäckt att livemusik kan vara ett bra konkurrensverktyg för att locka gäster. De har förstått att livemusik inte måste betyda att artister spelar sent på kvällen, vilket gör att gästerna kommer senare. Efter varje år har också ett par krogar eller hotell mer regelbundet börjat arrangera liveakter under hela året, inte bara under festivalen. Detta har också inneburit att det är fler artister som gör turnéstopp i Örebro än tidigare och på så sätt bidragit till ett mer aktivt kulturliv i staden. Örebro universitet använder sig också av Live at Heart som ett sätt att marknadsföra Örebro och locka studenter till staden.

Figur 5: Karta över spelställen under Live at Heart 2013. En tät stadskärna gör att det är gångavstånd mellan scenerna. Källa: programmet för Live at Heart 2013.

FRAMGÅNGSFAKTORER

Beskrivningen ovan av festivalens utveckling målar upp en bild av Live at Heart som en stor framgång. Det är en bild som stärks från kommunens och deltagande spelställens sida. Några faktorer har varit särskilt viktiga i utvecklingen.

Grundlig behovsanalys. I grunden för festivalens framgång är en analys av musikbranschens utveckling där festivalen möter ett reellt behov. Det gäller både en analys av en generell utveckling inom musikbranschen där livedelen fått en allt större betydelse och att det saknats en mötesplats för musikbranschen.²

Tjänstemän med överblick. Det var en tjänsteman på kommunen som förde samman grundarna, som inte hade träffats tidigare, då han såg att båda hade liknande idéer. Det första mötet skedde därefter på kommunkontoret. På så sätt kan en kulturhandläggares uppgift handla om mycket mer än att enbart bevilja bidrag.

Studieförbundens organisering. En viktig resurs, framför allt i festivalens uppstartsfas, har varit att det i Örebro län funnits en stark organisering av studieförbunden genom SceniT. Studieförbundens organisering lokalt, regionalt och nationellt har varit ett viktigt nätverk att nå ut. Genom SceniT har de fått mycket hjälp med allt från att hitta och boka artister till teknik.

Ambassadörer. För att få med sig samarbetspartners har det varit betydelsefullt med ambassadörer utanför Live at Hearts egen organisation men som förstår och tror på konceptet. En sådan viktig ambassadör har varit Patrik Hanberger, hotelldirektör för Clarion Hotel

Örebro, som var först med att börja samarbeta med Live at Heart. Han har varit viktig för att få med sig andra aktörer inom hotell- och restaurangbranschen men även för att få med sig kommunen. Det har funnits ett pedagogiskt problem med att förklara konceptet då det inte finns något liknande i Sverige. Därför har det varit särskilt viktigt med denna typ av ambassadörer.

Stadens struktur. Att Örebro har en relativt liten och tät stadskärna bidrar till att det är möjligt att gå mellan de olika spelställena runt om i staden. På så sätt är det möjligt att lägga ett program så publiken hinner ta sig till just de akter de är intresserade av i pauserna mellan framträdandena. En framgångsfaktor är också att Örebro inte är Stockholm där musikbranschen i stor utsträckning annars är lokaliserad, vilket kan skapa bättre förutsättningar för informella möten. Samtidigt finns det en infrastruktur som gör det relativt enkelt att ta sig till Örebro från större delen av Sverige och övriga världen.

Politisk förankring. Det finns ett starkt politiskt stöd för Live at Heart. Idag får de ett så kallat marknadsföringsstöd genom kommunledningskontoret. En stödform som innebär mer frihet än stöd från kulturbudgeten då andra kulturpolitiska mål i så fall behöver tillgodoses. I dagsläget är festivalen beroende av stöd för att kunna fortsätta men siktar på att bli självförsörjande i framtiden.

Långsiktighet i samarbeten. De samarbeten med krögare och hotell som fungerat bäst är när det funnits en långsiktighet i samarbetet. Den direkta ekonomiska vinsten kanske inte kommer första året en krog deltar.

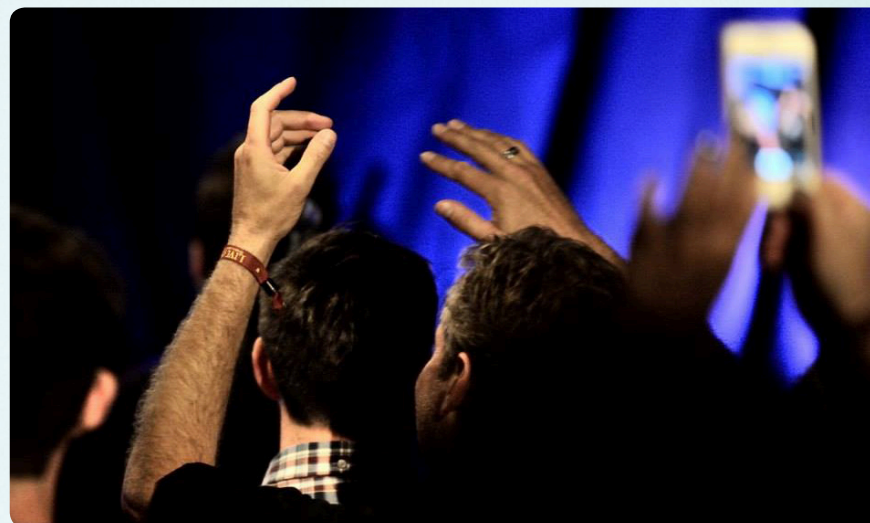
2 Konsertintäkter utgör cirka 53 procent av musikbranschens totala intäkter, se Musiksverige (2014) "Musikbranschen i siffror – statistik för 2012".

HINDER

I sitt arbete med att driva och utveckla festivalen har grundarna Johannes Nilsson och Anders Damberg stött på några hinder.

Oflexibla tillstånd. Ett år beslöt brandmyndigheten två dagar innan festivalen att de inte fick vara i en lokal de planerat att ha spelningar i. Ett beslut som inte föregicks av någon dialog eller kunde diskuteras och som gällde en lokal de fått använda året innan. Ett annat exempel handlar om alkoholtillstånd när konserter skulle arrangeras i Scandics garage. De fick avslag för att det inte serverades mat i lokalen, trots att restaurangen och köket låg en dörr ifrån där spelningarna skulle äga rum.

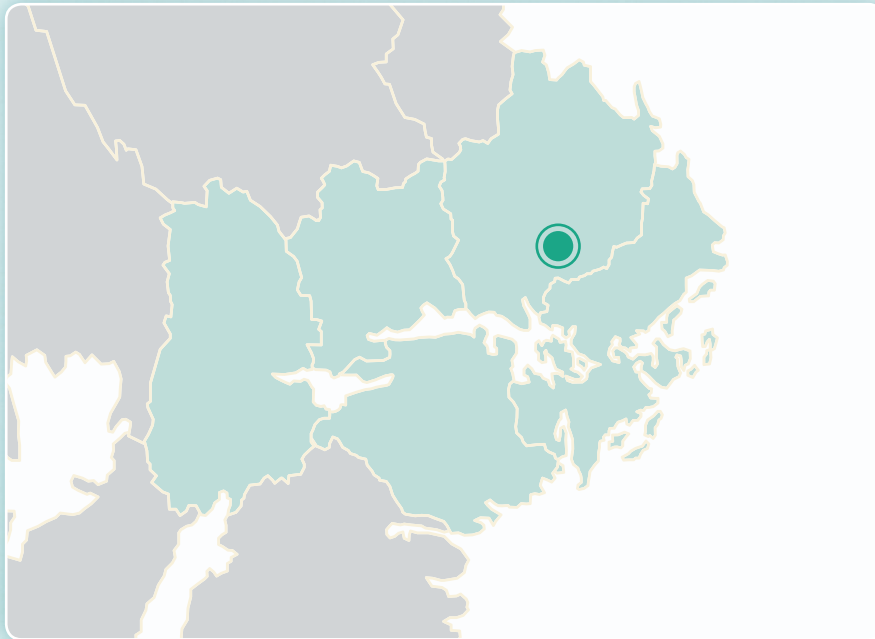
Svårt få stöd i inledningen. Det fanns inledningsvis inte någon bra stödform från kommunen. Det försvårades också av att festivalen finns i gränslandet mellan kultur och näring där kulturstöden ställer krav som inte passar Live at Hearts koncept, bland annat inriktning mot barn. De upplever även på liknande sätt att det är svårt att få statligt stöd av liknande orsaker.

Figur 6: Publik vid Live at Heart.

Uppsala

- Stadsodling är ett sätt i Uppsala att engagera invånare i det offentliga rummet.
- Ett innovativt sätt att sammanföra en diskussion om såväl ekologisk, social och kulturell som ekonomisk hållbarhet.

Län: Uppsala län

Antal invånare: 205 200 i Uppsala kommun, 345 500 i länet.

Kommentar: Sveriges fjärde största stad med en stark prägel av universitetet. På senare år satsat mycket på att locka evenemang till staden.

Vårt exempel: Satsningar på att skapa bättre förutsättningar för invånare att engagera sig i närmiljön genom att odla växter och grönsaker i staden.

Stadsodling

Figur 7: Matparken i Uppsala.

Projektet stadsodling handlar om att engagera invånare och skapa förutsättningar för deltagande i det offentliga rummet, inte om att kommunen själva ska odla.

I samband med att Uppsala tävlade om att bli Europas kulturhuvudstad 2014 togs ett kulturprogram fram. När titeln som kulturhuvudstad istället gick till Umeå bestämde sig kommunstyrelsen ändå för att genomföra delar av det program som arbetats fram i tävlingsbidraget. I programmet fanns en del som handlade om att utveckla odling av växter och grönsaker som ett sätt att knyta an till Carl von Linnés koppling till staden.

Odling kan ses som ett kulturellt uttryck i sig själv, men kommunen jobbar också med att sammanföra stadsodlingen med andra kulturella uttryck. Ett exempel på detta är en parkfestival som ska äga rum i sommar i Uppsala. Festivalen har temat växter och kultur och kopplar samman odling med kultur genom bland annat föreläsningar och workshops.

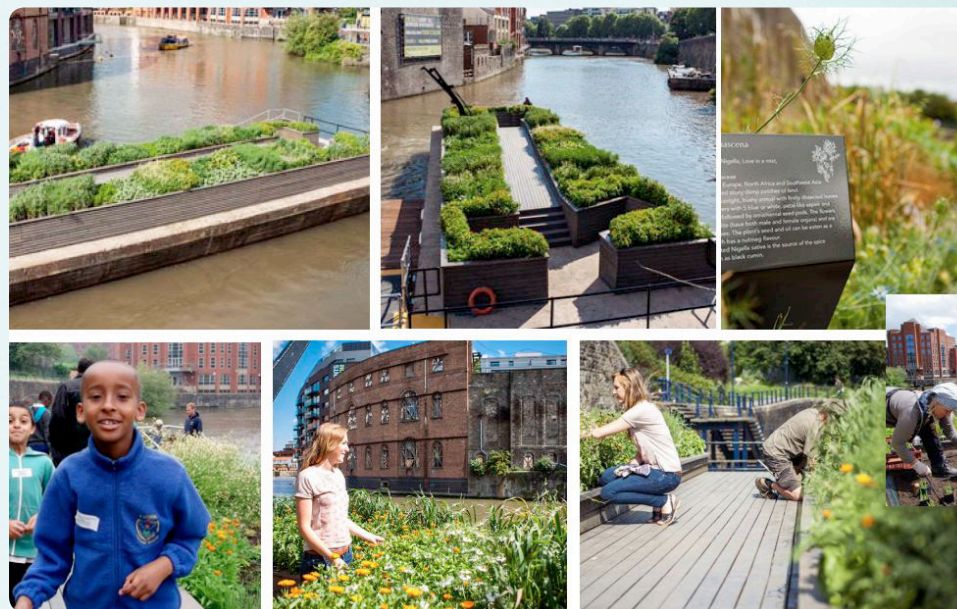
VERKTYG FÖR ATT STÄRKA KULTURELLT DELTAGANDE

En kommun kan inte tvinga fram ett engagemang för odling eller andra kulturella uttryck bland invånarna. Istället handlar arbetet ur ett kommunalt perspektiv om att skapa förutsättningar för och minska potentiella hinder för ett engagemang.

I detta arbete finns det några verktyg som Uppsala jobbar med.

Inspiration och kommunikation. Ett första steg kommunen tog var att ta fram en inspirationsguide om stadsodling med grundläggande information om hur man som privatperson eller förening kan gå tillväga för att börja odla. Guiden ger en grundläggande inspiration om hur man odlar men framför allt praktiska råd om hur man går tillväga om man vill börja odla. Vad som är tillåtet och var på kommunen man kan vända sig för att få hjälp och råd. Guiden handlar alltså inte om hur man odlar olika växter.

För att väcka intresset och sprida information om möjligheter med odling i staden planerar staden ett evenemang på temat. Konstgruppen POP UPP har därför engagerats och kommit in med idén att skapa en flytande trädgård som kan placeras på olika platser längs med Fyrisån. Michael Gates Carlsson, grundare av POP UPP, beskriver att projektets syfte är att utbilda, inspirera och skapa gemenskap kring odling i staden. Och att utforska en breddning av hur växter och odling kan kopplas ihop med andra kulturella uttryck. Det kan exempelvis handla om växter som konstnärligt uttryck eller inom konst inom konst, litteratur, form, musik, filosofi med mer genom föreläsningar och workshops.

Figur 8: Inspirationsbilder till hur Fyrisån kan involveras i stadsodling. Bilder ur POP UPPs förslag för en flytande trädgård.

Handledning. En viktig roll för tjänstemän är att de ska kunna hantera förfrågningar från allmänheten på ett snabbt och enkelt sätt. Antingen genom att de själva direkt kan besvara frågor som rör stadsodling eller att de vet vem de ska hänvisa till, internt inom kommunen eller exempelvis till en privat markägare.

I detta arbete har de dragit många lärdomar om hur kommunen arbetar med evenemang. Uppsala har lång erfarenhet av att arbeta med evenemang, bland annat med en tjänst som "evenemangslots". En sådan fungerar som en gemensam ingång för olika typer av kontakter som tillståndsgivare eller ansökningar om bidrag.

Upplåtelse. För föreningar som vill bedriva odling möjliggör kommunen detta genom markupplåtelse för den mark de själva äger.

Markanvisning. En markanvisning är när en kommun ger en byggherre ensam rätt att under en viss tid och under vissa villkor förhandla med kommunen om att bygga på marken. Sedan några år tillbaka arbetar Uppsala mer aktivt med ”offensiva markanvisningar”. Med detta menas att kommunen har fasta priser i sina markanvisningar och säljer alltså inte till högstbjudande. På så sätt genom öppna markanvisningstävlingar kan andra kriterier än pris ligga i grunden för de förslag som vinner och genomförs. Det blir därigenom ett mer kraftfullt verktyg att uppmuntra byggbolag att möta utmaningar som staden står inför, utöver ett rent bostadsbehov.

Ett exempel är stadsdelen södra Rosendal där en idéävling om markanvisning avslutades under förra året. I tävlingskriterierna från kommunen skulle de tävlande bidragen komma med förslag för att lösa utmaningar som miljömässig hållbarhet, stärkt social sammanhållning och att motverka ensamhet. Flera av förslagen, inklusive det vinnande, inkluderade odlingslotter i sina förslag som ett sätt att möta denna typ av utmaningar.

Digitala verktyg. Det finns idéer om att utveckla digitala verktyg som ska göra det lättare för människor att hitta platser som är lämpliga för odling. Exempelvis kan mark på olika platser i staden vara förorenad på grund av tidigare verksamhet på platsen. Genom att tillgängliggöra data över var marken är obrukbar i en app underlättar det för människor som vill odla. Detta är dock något som i dagsläget bara finns i idéstadiet. Kajsa Bergdahl, projektledare för kulturprojekt på Uppsala kommunledningskontor, påpekar att ett första steg skulle

kunna vara att tillgängliggöra informationen för allmänheten för att någon annan atkör ska kunna utveckla en sådan app. I dagsläget sitter dock länsstyrelsen på den typ av data, vilket gör att kommunen inte kan råda över sådana beslut.

NÅGRA LÄRDOMAR

Projektet att arbeta med stadsodling har inte varit igång särskilt länge, vilket gör att det är svårt att redan se effekter och resultat och vad som utgör framgångsfaktorer. Det finns dock några lärdomar som Kajsa Bergdahl och Henrik Julin på Uppsala kommun sett såhär långt i arbetet.

Förändra tankesätt. En lärdom som vuxit fram under projektets gång är att det i grunden handlar om att förändra tankesätt kring vad som är möjligt att göra i staden. Det vill säga att motverka att fokus ofta riktas mot vad man inte får göra vilket kan bidra till att människor är mer försiktiga med att engagera sig i sin närmiljö och komma med egna initiativ. Det kan exempelvis handla om enkla saker som att medvetandegöra människor om att frukt som växer i stadens parker får plockas av allmänheten. Att förändra tankesätt handlar både om invånares perspektiv men också hur stadens tjänstemän bemöter invånare och kommunicerar utåt.

Betydelsen av förebilder. Matparken i stadsdelen Gottsunda som startades innan kommunen började arbeta mer aktivt med frågan har varit en viktig inspirations- och kunskapskälla. Matparken är en förening som odlar och ordnar kurser både för barn och vuxna och riktar sig till både nybörjare och mer erfarna. Att konkret kunna se ett exempel på hur stadsodlingsprojekt kan fungera i praktiken har gjort det lättare både för tjänstemän och invånare att förstå vad stadsodling innebär.

Organisering centralt i kommunen. Projektet har varit organiserat under kommunledningskontoret och inte under kulturförvaltningen, vilket Kajsa Bergdahl ser som en fördel. Dels då projektet spänner över flera olika förvaltningsområden bidrar en sådan organisering av projektet att fler perspektiv naturligt möts och att det tas ett större helhetsgrepp. Och dels därför att det är ett sätt att få kulturella perspektiv att få en större genomslagskraft i kommunens övriga verksamhet och låta mjukare frågor få större plats i stadsutvecklingen.

Kommunicera på flera sätt. Det krävs mycket arbete för att nå ut till invånarna. Den inspirationsguide som tagits fram är inte tillräckligt för väcka ett intresse. Därför är det som viktigt att komplettera denna typ av insats med det kulturevenemang POP UPP kommer genomföra under sommaren.

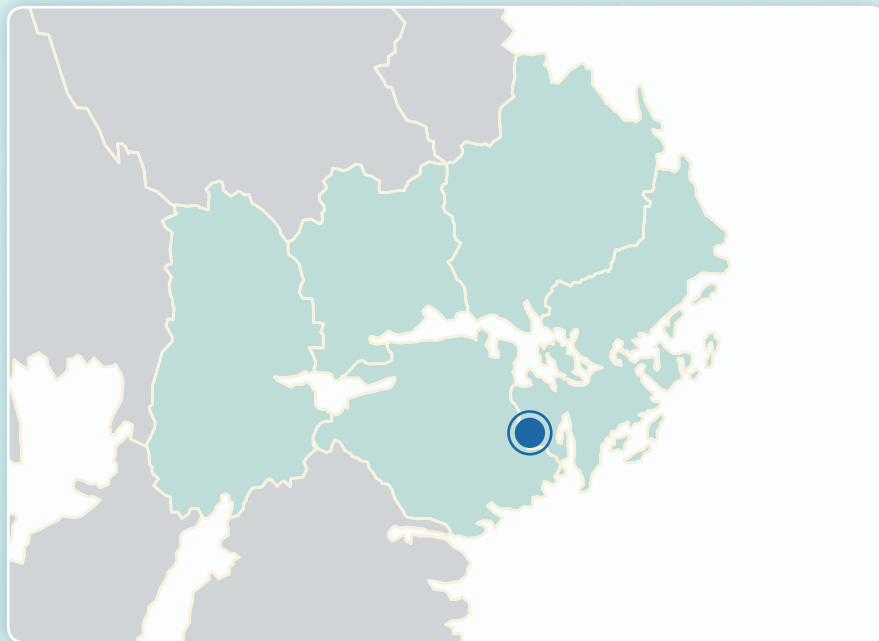
Avsaknad av indikatorer. Kommunen har inte haft några specifika indikatorer för att följa upp projektet, exempelvis om att få in ett visst antal förfrågningar eller liknande. Det har varit ett medvetet val för att dels kunna agera mer fritt och testa sig fram. Och dels för att initiativen ska komma underifrån och där kommunens roll är att vara förberedda på att möta en trend de tycker sig se snarare än att driva den själva. I projektet är det snarare de långsiktiga effekterna om att skapa en mer ekologiskt och socialt hållbar stad som är i fokus. Att ha specifika målsättningar skulle inte gynna projektet, menar Bergdahl och Julin.

Figur 9: Detalj ur vinnande förslag i idéävlingen för södra Rosendal. Odlingslatter längs med områdets ena kant och genom området. Källa: Uppsala kommun.

Gnesta

- Genom "konstnärliga medborgardialoger" ökar möjligheten för människor att påverka sin närmiljö.
- En konstnärsdriven organisation utforskar kopplingen mellan konsten och lokalsamhället.
- I exemplet utgår vi från en kulturaktörs syn på och roll i platsutvecklingen.

Län: Södermanlands län

Antal invånare: 10 400 i Gnesta kommun, 277 600 i länet.

Kommentar: Gnesta tätort är starkt präglad av det stationssamhälle som etablerades i slutet av 1800-talet.

Vårt exempel: Konstnärliga metoder i medborgardialoger.

Art Lab Gnesta

Gnesta i Södermanlands län bor det drygt 5 000 invånare och i hela Gnesta kommun bor det ungefär lika många till. *Art Lab Gnesta* (ALG) är en organisation som drivs av konstnärer, curatorer, arkitekter, författare med fler och har sitt säte i det gamla bryggeriet och beskriver sig själva som en plats för ”experimentella kopplingar mellan konst och samhälle”. Deras projekt utgår ofta från lokalsamhället men ställer frågor som berör en större samhällsdiskussion. Signe Johannessen, grundare av Art Lab Gnesta, beskriver det som att de har ett ”glokalt”³ perspektiv.

De ser det inte som att de befinner sig i periferin då de är lokaliserade i Gnesta, tvärtom. Art Lab Gnesta samarbetar med konstnärer från hela världen och startade bland annat Södermanlands läns Artist in Residence-program (AIR Sörmland). I projektet ingår nu även Eskilstuna konsthall, Katrineholms konsthall, Sörmlands museum, konstkonulenten i Sörmland och Ebelingmuseet.

De projekt som Art Lab Gnesta driver handlar ofta om att involvera olika aktörer och allmänheten och göra avtryck i det offentliga rummet. Ofta handlar det om att ställa frågor om hur det offentliga rummet är organiserat och öka människors möjligheter att påverka det.

Figur 10: Trappgatan i Gnesta. Foto: Simon Berg

³ Ett begrepp som populariserats av sociologen Roland Robertson.

Figur 11: Klottersanering med färg.

ARBETSMETODER – EXEMPEL

Vi ser närmre på två projekt som Art Lab Gnesta drivit som handlar om att engagera människor och förändra den fysiska miljön i Gnesta. I fokus ligger den konstnärliga metoden för att påverka den fysiska miljön.

Trappgatan. Ett uppmärksammat projekt som Art Lab Gnesta genomfört i Gnesta handlar om en transformation av Trappgatan. En gata som består av en trappa som förbinder Gnestas låglänta del med den del av staden som är belägen uppe på platån.

Projektet var en del av projektet *Mitt Gnesta* som Art Lab Gnesta genomförde med kommunens alla åttondeklasser. Projektet inleddes med stadsvandringar och workshops där de diskuterade den offentliga miljön i Gnesta. Frågorna fokuserade på trygghet och den estetiska miljön, om var och vad som är fult och snyggt helt enkelt. Diskussioner fördes också med kommunens plan- och byggchef kring vad som är möjligt att göra.

Ett resultat de kom fram till var att Trappgatan var en av de platser som många uppfattade som ful och helst undvek om de hade möjlighet. Därför beslöt de sig för att ta fram ett koncept för att förändra den bilden.

Tillsammans med professionella konstnärer deltog åttondeklassarna i en workshop där de fick måla och ta fram olika former. Resultatet av workshopen tolkades sedan av konstnären för att kunna användas på Trappgatan. Det slutgiltiga resultatet var en färgglad utsmyckning av trappans alla steg.

Figur 12: Art Lab Gnesta.

Trappgatan gick på detta sätt från att anses vara en av de mest hatade platserna i Gnesta till att bli en av de mest älskade. Därför blev det också ett stort ramaskri när Art Lab Gnesta monterade ner utsmyckningen efter ett halvår då det tillfälliga bygglovets slut. Ett fullt medvetet val från ALGs sida som en del i arbetsmetoden, då det fortsätter och engagerar fler människor i en diskussion om Gnestas offentliga miljö.

Kommunen har nu gjort en beställning från Art Lab Gnesta för att göra en permanent utsmyckning på Trappgatan. Ett arbete som nu inletts under våren 2014 som kommer tas fram på liknande sätt, men med mer beständiga material. Projektet ledde även fram till

att Gnesta konstnärliga ungdomsråd skapades. Ett råd som samlar unga mellan femton och tjugofem år för att öka deras möjligheter till kulturellt deltagande.⁴

Klottersanering med konst. Som ett resultat av diskussionerna rörande Trappgatan uppstod frågan om varför klotter ofta saneras med en viss typ av grå färg. Projektet konstsanering är ett samarbete mellan Art Lab Gnesta och konstnären Erik Rören och inleddes med att de genom efterforskningar kom fram till att det inte finns något beslut om varför just den färgen används.

Efter detta uppvaktade de kommunen med en idé om hur saneringsbudgeten skulle kunna användas på ett annorlunda sätt. Efter samtal med kommunen inleddes ett pilotprojekt vid en vägg, tillhörande en privat fastighetsägare, som ofta utsattes för klotter.

Projektet innebar att när någon klottrade på väggen så målade ALG över tagen med rutor i starka färger. Resultatet har inneburit att klotret på väggen har minskat betydligt.

Som en fortsättning på diskussionen bjöd Art Lab Gnesta in kommunen, graffitimålare och andra experter till en diskussion om den offentliga miljön. Resultatet blev bland annat att en laglig graffiti-vägg upprättades på baksidan av ALGs lokaler. Väggen är öppen för alla mellan nio på morgonen till nio på kvällen och är upplyst på kvällarna.

Detta är också typiskt för sättet Art Lab Gnesta arbetar på. Det vill säga att utgå ifrån något konkret exempel och sätta in exemplet i en större samhällsdiskussion.

⁴ Läs mer om rådet på www.artlabgnesta.se.

LÄRDOMAR KRING SAMVERKAN

Art Lab Gnesta samarbetar ofta med många olika aktörer och Signe Johannessen lyfter fram några faktorer för att samverkan ska fungera bra.

Konkreta utgångspunkter. Detta handlar om att en dialog kring den fysiska miljön fungerar bäst när den utgår ifrån konkreta exempel. Då blir det tydligt vad det handlar om istället för en mer abstrakt diskussion om det offentliga rummet.

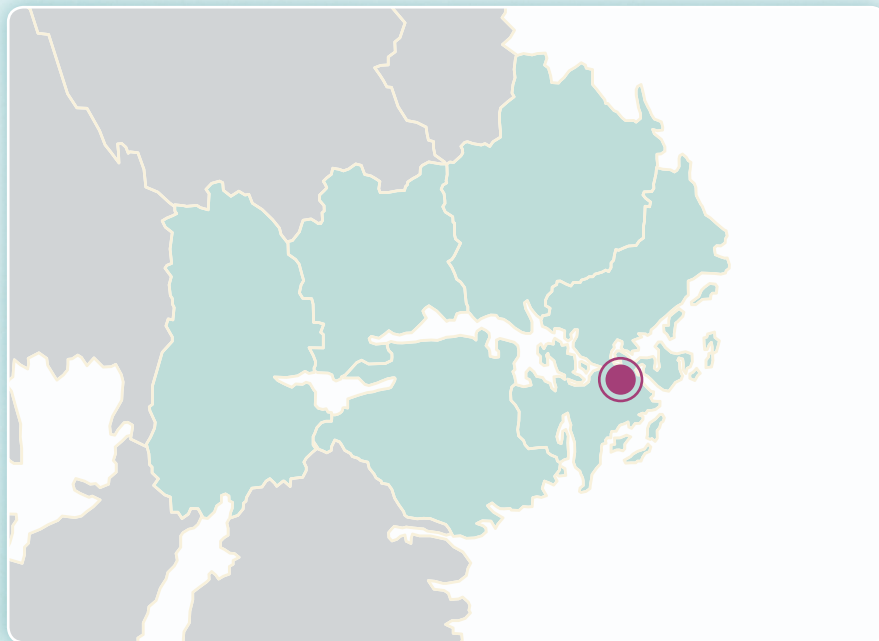
Ordentlig research. Art Lab Gnesta försöker alltid börja sina projekt med research kring en idé och specifika platser innan de kontaktar exempelvis kommunen. När de är pålästa är det enklare att föra en diskussion med exempelvis en tjänsteman på en kommun.

Skapa ögonkontakt. Med ögonkontakt menas att upparbeta en relation med tjänstemän och politiker genom att träffas. Detta kan vara en av fördelarna med en liten kommun då det kan vara lättare att upparbeta en sådan relation.

Analysera sammanhang. Analysera var i kommunens förvaltning ett kulturellt perspektiv kan bidra på bästa sätt. Art Lab Gnesta har exempelvis samarbetat mer med stadsbyggnadskontoret, miljöförvaltningen och skolor än med kulturförvaltningen.

Sickla

- I Sickla, på gränsen mellan Stockholms stad och Nacka kommun, har en intressant dynamik skapats mellan arbete, handel och kultur.
- Hur kan kultur i stadsmiljön var viktig från ett fastighetsbolags perspektiv?
- Innovativa modeller möjliggör för kulturaktörer att verka i stadsdelen.

Län: Stockholms län

Antal invånare: 94 400 i Nacka kommun, 2 163 000 i Stockholms län.

Kommentar: Sickla har en lång historia som industriområde där Atlas Copco bland annat tillverkade dieselmotorer. Stadsdelen ligger vid en genomfart på gränsen till Stockholms stad mot Värmdö med 39 800 invånare och stadsdelen Hammarby Sjöstad med drygt 25 000 invånare.

Vårt exempel: Stadsomvandling från ett industriområde till ett område för handel, arbete, kultur och lärande och planeras för bostäder.

Sickla

ett strategiskt läge i gränstrakten mellan Nacka och Stockholm där flera genomfartsleder och Saltsjöbanan möts, ligger stadsdelen Sickla där framför allt arbete, handel, service och inte minst kultur är dominerande inslag i stadsbilden. På senare år har lärande, bland annat gymnasie- och högskoleutbildningar, även lagts till och bostäder planeras i anslutning till nuvarande området.

Fastighetsbolaget Atrium Ljungberg började en stadsomvandlingsprocess i Sickla för ungefär 15 år sedan då bolaget förvärvade hela området där framför allt Atlas Copcos tillverkning av dieselmotorer och pneumatiska verktyg (tryckluftswerktyg) funnits tidigare.

En viktig anledning till att folk började besöka och hitta till Sickla i någon större utsträckning var att Diesilverkstaden öppnade 2002, säger Peter Johansson, marknadsansvarig på Atrium Ljungberg. Diesilverkstaden, Nackas kulturhus, huserar scener för olika scenkonstformer, Stockholms läns museum, konsthall, biograf, bibliotek och olika kulturverkstäder, kafé, klättringslokaler med mer. Längs med en gata i området finns även en "hantverksgata" där några ateljébutiker ligger, bland annat glasblåsare, möbelformgivare, smeder, läderhantverkare och en chokladfabrik.

Figur 13: Diesilverkstaden i Sickla.

Peter Johansson beskriver dessa typer av aktörer som områdets ”lyktor och kryddor”. Det vill säga verksamheter som är lite oväntade och spännande och som lyser upp och gör Sickla lite mer intressant.

Under de femton år som Atrium Ljungberg verkat i området har antalet besökare i Sickla gått från 3 till 15 miljoner. En förutsättning för detta är att besökarna trivs i området. Utifrån trivselbegreppet arbetar Atrium Ljungberg med 20 olika punkter eller indikatorer där bland annat kultur på olika sätt spelar en viktig roll. Det handlar exempelvis om miljön och estetiken och karaktären i området, innehållet och aktörernas kvalitet och att det händer saker i området.

Peter Johansson menar att det bidrar till att skapa en dynamik i området. Exempelvis genom flöden mellan olika typer av verksamheter och att människor finns i området en större del av dygnet, vilket bidrar till en ökad trygghet och möjliggör längre öppettider. För att få till denna dynamik måste dock en förvaltare och fastighetsägare ha ett genuint intresse i att samverka över tid och arbeta aktivt. ”En stark kompetent deltagarkultur bland de olika aktörerna i stadsdelen ger resultatet”, säger Johansson.

VERKTYG FÖR ATT INVOLVERA KULTUR

Ett välkänt hinder för kulturetableringar är att kulturverksamheter ofta saknar de ekonomiska förutsättningar som andra typer av

Figur 14: Hantverksgatan med ateljébutiker.

butiker har. Att hitta sätt som möjliggör att de är ekonomiskt möjligt för dessa att verka på en viss plats kan därför vara en utmaning.

Det finns några verktyg som Atrium Ljungberg arbetar med för att få in kulturella perspektiv och verksamheter i Sickla.

Innovativa modeller. Längs med en gata bakom Dieselverkstaden ligger några ateljébutiker, exempelvis en glashytta för glasblåsning och en möbelformgivare. Verksamheter med en kultur- och hantverksinriktning som troligtvis skulle ha svårt att klara hyresnivåerna inne i gallerian.

För dessa verksamheter har lokalerna uppförts i ett basutförande. Det innebär bland annat att verksamheterna själva är ansvariga för att exempelvis måla väggar. Dessa verksamheter delar också på ett gemensamt pentry, ett så kallat "shared space", istället för att varje lokal skulle ha ett eget.

De här verksamheterna ligger också i ett gammalt hus som är klassad som industrifastighet. Och aktörerna på Hantverksgatan har alla en kombination av egen produktion och försäljning vilket också är helt centralt för lösningen. Det innebär att den omfattas av andra skattemässiga regler än de fastigheter som är klassade som handelsområde, vilket också möjliggör en rimlig ekonomi. Det behövs ett visst antal verksamheter för att skapa en kritisk massa varefter det uppstår samarbeten och samverkan där man bidrar till varandras aktivitet och intäcktsekonomi. På så sätt fungerar hyrorna bättre för kultur- och hantverksföretagens förutsättningar samtidigt som lokalerna ändå är marknadsmässigt prissatta.

Marknadsföring och bollplank. Ett ytterligare verktyg som Atrium Ljungberg arbetar med för att kunna stötta hyresgästerna med en mindre ekonomi är att de kan hjälpa till med marknadsföring. Och kanske framför allt vara ett bollplanksstöd för idéer om hur verksamheterna kan skapa uppmärksamhet genom evenemang i anslutning till sina verksamheter.

Workshop. Vartannat år arrangerar Atrium Ljungberg en workshop där de bjuder in aktörerna i Sickla inklusive Nacka kommun, allmänhet, boende och experter inom olika områden. Workshopparna syftar till att diskutera områdets utveckling. Dessa diskussioner rymmer såväl konkreta små saker som att det skulle behövas en papperskorg i

ett visst hörn till större strategiska förändringar som vad det innebär att ett stort bostadsområde planeras i anslutning till nuvarande området.

FRAMGÅNGSAKTÖRER FÖR SAMVERKAN

För en positiv samverkan kring stadsutvecklingen är det några faktorer som Atrium Ljungbergs Peter Johansson lyfter fram som viktiga.

Gemensam målbild. En grundläggande faktor är att det finns en uttalad gemensam målbild mellan de inblandade aktörerna, det vill säga mellan fastighetsbolag, kommun, hyresgäster och andra inblandade verksamheter. På så sätt säkerställs att alla strävar åt samma håll.

En gemensam målbild möjliggör också en tydligare rollfördelning mellan aktörer. En förutsättning för ansvarsfördelning och att därmed realisera de planer som finns.

Visioner hänger ihop med strategier. Att enbart ha målbilder räcker dock inte. Visioner måste kompletteras med konkreta strategier och åtgärdsplaner. I de fall kommunala visioner kopplas till strategier kan de fungera som ett verktyg och utgångspunkt för andra aktörer, som fastighetsägare, i en stadsutvecklingsprocess. Och viktigast av allt är att strategier bidrar till att saker händer och inte stannar vid diskussioner, vilket leder in till nästa lärdom.

Betydelsen av att göra. Det är viktigt att saker händer av flera orsaker. För det första att de förändringar man talar om i gemensamma målbilder och strategier blir verklighet och stärker platsen. För det andra är görandet en del av tankeprocessen. Genom att göra upptäcker

man potentiella förbättringar från den ursprungliga idén. Därför är det viktigt att relativt tidigt i en process börja testa sig fram. För det tredje är det först när saker görs som det kan vara lättare att få med sig skeptiker. Att konkret kunna se förändringar är lättare för människor att ta in och förstå vad de handlar om. Att göra är på så sätt också en del i att skapa en gemensam målbild.

Långsiktighet. Även om betydelsen av att göra är centralt är en viktig insikt att det inte går att göra allt på en gång. Det är därför viktigt att det finns en långsiktighet i stadsutvecklingsprojekt.

Rekrytera verksamheter som vill bidra. För ett fastighetsbolag är det viktigt att rekrytera hyresgäster utifrån en djupare analys än enbart om hyresgästen klarar att betala hyran. Centralt är att det finns en vilja bland hyresgäster att bidra till hela områdets utveckling. Som ett sätt att ha med sig detta vid företagsetableringar använder sig Atrium Ljungberg av en ekvation: $(EQ+IQ)/m^3=Sickla$. Det vill säga att maximera andelen hjärna och hjärta per kvadratmeter. Gemensamma värderingar är en grundplåt för att lyckas.

$$EQ+IQ)/m^3=Sickla$$

Lokala förutsättningar. Slutligen är det viktigt att analysera de lokala förutsättningarna. Det handlar framför allt om att ta vara på de krafter och aktörer som redan finns på platsen och hur de kan engageras i utvecklingen. På så sätt är varje plats unik, det går därför inte att kopiera ett koncept rakt av.

Figur 15: Flygbild över Sickla. Foto: Atrium Ljungberg

SLUTSATSER

Slutsatser

I den här rapporten har vi diskuterat fem exempel på hur samverkan i stadsutvecklingen skapar miljöer där människor trivs bättre, har ökade möjligheter att påverka sin omgivning och där stadslivet är mer vitalt och näringslivet också stärks.

De olika exemplen har varierat i innehåll men har alla haft gemensamt att samverkan och det kulturella perspektivet varit centrala teman.

Innan vi går in på mer renodlade rekommendationer på nästa sida vill vi nämna några av de slutsatser vi har tagit med oss i det här arbetet.

Stadsutveckling består av en mängd olika typer av insatser och ska inte isoleras till enskilda projekt eller insatser. **Att det kulturella perspektivet** kommer in tidigt i processer och tvärsektorielt är något som varit en tydlig framgångsfaktor i de exempel vi diskuterat. Det är därför intressant att notera att flera av de exempel vi tar upp är organiserade under kommunledningskontoret som ett sätt att få ett bättre helhetstänk.

En annan aspekt som varit tydligt i exemplen där många aktörer är inblandade är betydelsen av en uttalad **gemensam målbild** i de insatser man samverkar i. Och framför allt att denna målbild är

kopplad till mer konkreta strategier. Det skapar förutsättningarna för att förstå vem som har ansvar för vad och bidrar till en gemenskap som får saker att hända.

Vi har också slagits av den kreativa anda som vi har mött vid våra besök runt om i Stockholm-Mälardalenregionen. En viktig synpunkt, som kan tyckas självklar men ändå är värd att återupprepas, är att det individuella engagemanget också har stor betydelse för hur väl denna typ av insatser ska lyckas. Det gäller såväl kommunala tjänstemän som fastighetsägare och kulturaktörer.

Slutligen vad vi också tycker varit tydligt är att stadsutveckling är en ständigt pågående process och att själva **görandet** är den viktigaste delen i denna process. En diskussion kan inte föras framåt utan att saker också händer. Det är genom att göra som man får med sig skeptiker och där idéer prövas, utvecklas och förbättras. Kort och gott är det i själva görandet som den verkliga samverkan sker.

På nästa sida presenterar vi några mer konkreta rekommendationer. Vi har valt att dela in dem i två grupper där den första gruppen handlar om förhållningssätt. Det vill säga rutiner för att förändra sina invanda mönster och hitta nya arbetssätt. Den andra gruppen av rekommendationer handlar om mer konkreta sätt att organisera samverkan.

Rekommendationer

I de exempel som vi har diskuterat i denna rapport finns en mängd olika verktyg som en kommun kan arbeta med för att samverka och lyfta kulturella perspektiv i stadsutvecklingen. Nedan lyfter vi fram några rekommendationer som vi tycker är särskilt viktiga.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Följande rekommendationer handlar mer om allmänna förhållningssätt snarare än hur initiativ och projekt kan organiseras.

- Våga tänka stort**
Att våga tänka stort och inkludera "orimliga" förslag i processen kan spetsa till diskussionen om vad som är viktigt. Det skapar också ett medieintresse vilket kan bidra till en större diskussion som engagerar fler i stadsutvecklingen. Exempelvis som i Västerås och etableringen av Karlsgatan 2.
- Ta vara på personligt engagemang**
Ta vara på de eldsjälar som finns lokalt. Det handlar framför allt om att involvera och samarbeta med dem. Och att utveckla experimentella stöd som kan vara mer flexibla än traditionella kulturstöd.
- Släng inte bra idéer**
Förkasta inte idéer som inte kan genomföras enligt en ursprunglig plan. Exempelvis som i Uppsala där kommunen valde att genomföra bland annat projektet med stadsodling som tagits fram i kommunens ansökan att bli kulturhuvudstad 2014, trots att uppdraget inte gick till Uppsala.
- Tänk i flera steg**
Tänk längre än att enbart maximera intäkter här och nu. Det gäller exempelvis att som i Sickla rekrytera hyresgäster som också är engagerade i utvecklingen eller hur Uppsala arbetar med markanvisningar.
- Pröva och göra.**
Se till att göra saker och inte fastna i diskussioner om en slutgiltig lösning. Att göra och testa sig fram är också ett sätt att tänka kring och utveckla en idé. Genom att göra och fysiskt kunna visa på de idéer man talar om är det också ett sätt att få med sig skeptiker.

ORGANISERING

Nedan ges några rekommendationer som fokuserar på hur organisering av verksamheter och projekt.

6. Formalisera samarbeten

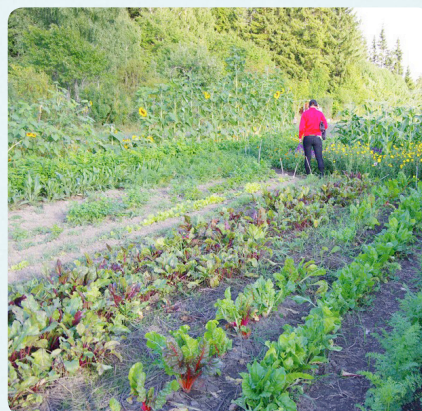
Att som i Västerås formalisera samverkan kan underlätta för att skapa en gemensam målbild och säkerställa att saker händer.

7. Inkludera kulturperspektiv tidigt

Säkerställ att ett kulturellt perspektiv kommer in tidigt i processen. För att ta tillvara potentialen i samverkan kan inte kulturperspektivet reduceras till att enbart handla om utsmyckning.

8. Organisera utvalda kulturella projekt under kommunledningen.

Detta hänger ihop med punkt två. Ett sätt att få in kultur i ett tidigt och tvärsektorielt arbete är att organisera utvalda kulturella projekt med koppling till stadsutveckling under kommunledningen som har den starkaste helhetssynen. Exempelvis som i Uppsala eller stödet i Örebro.

Vidare läsning och fördjupning

För den som vill fördjupa sig ytterligare kan vi rekommendera några texter.

BÖCKER

Göran Cars

Professor vid Kungliga tekniska högskolan. Forskat mycket om kulturens roll i stadsutvecklingen. Bland annat författare till forskningsrapporten "Kultur, turism och stadsattraktivitet" (2006). Se även en rapport om mötesplatsers betydelse för attraktivitet på uppdrag av Regionplanekontoret SLL.

Richard Florida

Richard Florida, professor i urbanstudier, myntade begreppet "kreativa klassen", den samhällsgrupp som arbetar med yrken som ingenjörer, konstnärer med fler, och implikationerna dess framväxt får för stadsutvecklingen i boken "Rise of the creative class" (2002). Floridas teorier har varit omdebatterade och på senare år har bilden om vad som driver tillväxt nyanserats något.

Jan Gehl

Dansk arkitekt och professor som myntade begreppet "livet mellan husen". Skrivit flertal böcker om framför allt betydelsen av det offentliga rummet. Två inflytelserika böcker är "Life between buildings" (1987) och "Cities for people" (2010).

Edward Glaeser

Ekonom och professor vid Harvard universitet som skrivit mycket städer och mänskligt beteende. Boken "Triumph of the city" (2011) sammanfattar mycket av Glaesers forskning.

Jane Jacobs

Jane Jacobs var författare och stadsplaneringsdebattör som skrivit klassikern "Den amerikanska storstadens liv och förfall" (1961), en kritik mot den modernistiska planeringen.

Kulturens Kraft

Antologin "Kulturens Kraft för regional utveckling" (2010) innehåller texter om vad satsningar på kultur har genererat och hur de har sett ut runt om i Sverige och Europa.

Charles Landry

Charles Landry har sedan lång tid forskat om kreativa städer. Hans bok "The Creative City – a toolkit for urban innovators" (1995) har haft inflytande på stadsutvecklingen världen över och tryckts i flera upplagor. Charles Landrys hemsida är också en källa till mycket information där det även finns rapporter och texter att ladda ned gratis.

YTTERLIGARE BÖCKER

Sajten Planetizen är en mötesplats och matnyttig resurs för information om stadsplanering och arkitektur. Planetizen har sammanställt en lista med de "100 bästa böckerna" för stadsutveckling. En diger lista med intressanta referenser.

RAPPORTER

Rapporter från Fastighetsägarna

Rapporterna "Kulturen och staden" (2013) och "Attraktiva städer" (2010) diskuterar hur kulturens betydelse för att skapa attraktiva städer.

Kreativa Krafter – Mälardalsrådet

Rapporten "Kreativa Krafter" (2013) togs fram förra året för Mälardalsrådet av Volante Research (författare Joakim Sternö—Tobias Nielsén.. Den ger en introduktion till och kartlägger den kulturella och kreativa sektorn i Stockholm Mälardalenregionen.

Så gjorde vi

Tillvägagångssättet för att ta fram denna rapport har skett i ett samarbete mellan Volante Research, Mälardalsrådet och de fem landsting som utgör en del av Mälardalsrådet. Temat för rapporten, stadsutveckling med kultur, beslutades i en diskussion mellan rapportförfattarna och Heidi Trakowski och Anders Lönn vid Mälardalsrådet. Representanter från regionens landsting/regionförbund har sedan tillfrågats om att komma in med förslag om goda exempel som studien kan fördjupa sig i. Utifrån dessa förslag och vår egen inventering valdes fem exempel ut som rapporten studerar närmre. Intervjuer har varit den huvudsakliga metoden för att samla in det empiriska materialet. Dokument- och webbstudier har även kompletterat empirin.

INTERVJUPERSONER

- Kajsa Bergdahl, Uppsala kommun
- Anders Damberg, grundare Live at Heart
- Lennart Fast, direktör Kultur, idrott, fritid, Västerås kommun
- Maria Fors, vd Västerås City
- Michael Gates Carlsson, POP UPP
- Maria Glansén, POP UPP
- Patrik Hanberger, hotelldirektör, Clarion Hotel Örebro
- Peter Johansson, marknadsansvarig, Atrium Ljungberg
- Signe Johannessen, grundare Art Lab Gnesta
- Henrik Julin, Uppsala kommun
- Alf Lindblad, Örebro kommun
- Johannes Nilsson, grundare Live at Heart

Stadsutveckling med samverkan – processer och arbetsmetoder på fem platser i Stockholm-Mälarenregionen

Joakim Sternö

Tobias Nielsén

Volante är ett kunskapsföretag som vill bidra till en klokare och roligare värld genom att utveckla och sprida kunskap.

Joakim Sternö
Tobias Nielsén

Volante Research
Stora Nygatan 7
111 27 Stockholm
08-702 15 16

info@volanteresearch.com
www.volanteresearch.com
www.kulturekonomi.se

